

ד"ר אברהם בן יהודה זרובבסקי.

חבר יקר אבד לחבורתנו גדלה והענייה — הר"ר אברהם בן יהודה זרובבסקי. והוא בן שלשים ושש, גלמוד ועוזב, נאבק עם המות זה כמה וגוול מידו הקשה יום אחרי יום, חודש אחרי חודש. לי, בן-עירו ואחד המעטים, שהיו קרובים אליו עד יומו האחרון, — לי לא באה השמועה על-דבר מותו כשמועת פתאם. זה שנתים ומחצה, מאז ראיתיו רגאה אחרונה במיראן, בסנטוריון היהודי לחולי השחפת, ידעתי כי ימיו ספורים, כי כבר טעם מן הטפה המרה, המטפטפת ויורדת מעל קצהי חרב המות. ואף הוא עצמו, "היתום משמש, היתום מחיים", ידע שאין עוד תקוה.

יִשְׂרָאֵלִי תִפְתֶּה —
קִשְׁקוֹשׁ פְּרוֹטוֹת בְּקִפְּהָ חִלּוּדָה

.
יָד נֶעְלְמָה חֲצָבָה קִבְּרִי . . . (הפועל הצעיר, נ"ו' 23 לש"ו).

כך כתב לפני ימים מעטים. וסמוך לאותם הימים כתב גם לי: "... איני רוצה למהר את "הגאולה" בידים, ולא משום שהחיים מתוקים לי, אף לא משום חשש אחר, כי אם מפני שמטבעי קשה-עורף אנכי, כידוע לך, ואיני רוצה לעשות נחת-רוח ל"היד החזקה" הנטויה עלי ולהבנע... עד מתי תמשך, מלחמת החיים" הזאת קשה לשער; ארוכה לא תהיה עוד בכל אופן..."

וגם בשעה שלבו העלוב היה מלא מחשבות ונראיות כאלה לא חרל מלעסוק בתורה, הכין לרפום ספר שלם (תעודות וחומר להיסטוריה הישראלית) ולא חדל מלכתוב ולהרפים את יתר הקירותיו

יתום מְשַׁמֵּשׁ, יתום מְחַיֵּים,
 בִּזְכוּת עוֹמֵם בְּצִיּוֹתָיו... (רשימתו חנוכה.)
 ובעמדנו ליד הקבר החדש הזה ירעד בלבנו הרהור קשה: מה
 דלה וקטנה היא חבורתנו ומה רכים הם יתומיה...
 א. דרויאנוב.

במקצעות הלשון וההיסטוריה העברית. לא חדל מלעסוק בתורה
 משום שהתורה היתה שורש נשמתו; לא חדל מלכתוב ולהדפיס,
 משום — שלשכר-הסופרים הדל היו עניני נשואות כל היום, משום
 ש"נפל נפל תחת סבל המחסור וחרפת-משאו" (לשונו כאחד ממכתביו
 האחרונים אליו), ואף כשבקש להכנס לסנטוריון האמור' במיראן
 הצטרך לרחמים רבים ולשתדלנות יתירה...

חיו נראו לו לוארוובסקי כאגדה (ע' רשימתו, על קבר
 סמולנסקין" בנו' 49 של "העולם" לשנה שעברה). את ה"אגדה"
 כולה, לכל פרטיה, איני יודע. אבל את קצורה אני יודע. אגדה
 כאלה מלאות ארבע פנותינו.

בן להורים עניים. יליד קולוניה יהודית (דרויסק פלך קיבנה).
 הניח עיירה קטנה ונרחת ודרויה פלך ווילנה). גדולי ה"קלויז" הקטן
 הנשען אל בית-הכנסת הגדול, ובית-הכנסת הגדול מלא אנדות
 וספורי-מעשיות על ימים עברו; לקראת כל נקישת צעד על גבי
 לְבָנֵי-רצפתו עונה מהחת כפתו הנבוהה הד אגדה עתיקה. ואצטבאות
 הקלויז הקטן עמוסות מן התקרה ועד הקרקע ספרים, גדולים וקטנים,
 רובם ישנים, רפיהם שעירים ושיבה חופפת גם עליהם. ווארוובסקי,
 הנער הרך, הצנוע, הממנה על חיו מילדותו, מתהלך יחידי בבית-
 הכנסת הגדול וסופג אל תוכו הרי אנדותיו השכות וחוזר אל הקלויז
 הקטן וממלא את נפשו שיבת ספריו. ובין שיבה לשיבה הוא שובר
 את רעבונו בלחם ומים, — ודי לו... אחרי גלגולים שונים, גלגולי צעיר
 יהודי, שבכל העולם כולו אין לו אמת קרקע תחת רגליו, וכל העולם
 מקומו, הוא בא לוויכורג אשר בפינלנדיה. וכאן, בארץ הקוד והקרה,
 עלתה לו פתאם השמש. שמש אהבה, אשר נחלתה האחרונה ככתה
 בלבו עם כבות זיק חיו האחרון. אז באו לו ימי אושר. איננו עוד
 יחידי בעולם. איננו עוד רעב ללחם, בתורה איננו עוסק עוד מתוך
 עוני, ואת תורתו-ההנפסוריה והפילולוגיה-איננו לומד עוד בקלויז
 הקטן שבעיירה הנדחה, כי אם באוניברסיטה אשר בקניגסברג.
 ומחשבות ותקוות יהירות ממלאות את לבו, הוא, ששתה את תורת
 ישראל ממקורה ומלא את רוחה ממנה, שלמד את מדעו החביב
 מפי גדולים ומזכים, שתורתו ומדעו יכולים להשאר לו תורה ומדע
 ולא דברים הנהנים בלחם, — הוא יהיה אחד מבני חכמת-ישראל
 העברית, הוא יעבוד את עבודתו המדעית מתוך הרוחה, מתוך
 העיון, מתוך כונה יחידה ומיוחדת — לבנות...

ובעוד הוא עושה את ההכנות הראשונות לעבודה ומיסד מאסף
 עברי לחכמת-ישראל ("הקדם") והנה חשכו לו שמיו: נתגלה
 "האוצר", השחפת, שטמנו לו בריאתו עשרות שנות הרעבון והמחסור.
 כל המחשבות היפות והתקוות היהירות היו לאבק פורת. שוב הוא
 יחידי ונלמד בעולמו: אין נשימה לריאתו הפצועה בפינלנדיה הקרה,
 והוא מוכרח לעזוב את ביתו וללכת למירול, לאיטליה — לארצות
 החום והשמש. שוב תוקע בו המחסור את שנו: העושר המעט היה
 לברות כולו למחלה הארורה. ואנשים נסים, חנונים השוקלים את הכל
 בכף מאזניה של הפרומה, מוסיפים לו עוד מכאוב על מכאוביו...
 והנחמה היחידה, התורה והמדע המהורים, עוד אינה גם היא. אי-
 אפשר גם לחשוב על עבודה תמה, עיונית, שהנפש כמהה אליה:
 את הכל צריך לתת בלחם, בלחם ממש, יוסי, ש ע ה-ש ע ה.
 הדפיסה נא, — כותב הוא לי, — את מאמרי בהקדם האפשרי, כי מחכה
 אני לשכר תדל כלנאולה. ושוב: זה כירח ימים לא עובתי את
 קברי, קבר המחצלת והכרים; הכתיבה והעיון קשים לי כפטורי כפי
 ושט, ואני מוכרח לכתוב, אני מוכרח לכתוב את הכל — את
 מאמרי, את ספרי, את רנעי האחרונים...

ובעוד הוא כותב ומוכר בא הרגע האחרון וגאלהו-ותמה, האגדה,

עירי נשארתי כחלל עולמי,

אפרוח גוסס בקלפת ביצתו, —